

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף י

(בעמוד הקודם)

"ושלשת" שיהו משולשין וכו': צריך לעשות מרחק שווה בין שלושת הערים. דהיינו מחלקים את ארץ ישראל לרוחב לארבעה חלקים, ובשלושת קווי הרוחב האמצעיים קובעים את ערי המקלט. (הגבול הדרומי < חברון < שכם < קדש < הגבול הצפוני. ראה איור):

גבול דרום	חברון	שכם	קדש	גבול צפון

קושיא: בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת: מדוע בכל ארץ ישראל יש שלוש ערי מקלט, ובשטח של עבר הירדן שהוא הרבה יותר קטן יש גם שלוש ערים.

אבי מתרץ: בעבר הירדן היו מצויים רוצחים.

ומאי שנא מהאי גיסא וכו': מדוע המתגוררים בקצה הדרומי של הארץ או בצפון הארץ מרוחקים מהעיר מקלט, שהרי יש להם עיר מקלט רק לצד אחד, והם צריכים ללכת רבע משטח הארץ עד העיר מקלט. בדרום - מהגבול עד חברון, ובצפון - מהגבול עד קדש. ואילו המתגוררים באמצע הארץ (בין חברון לשכם, או בין שכם לקדש) קרובים לעיר מקלט, כי יש להם עיר מקלט משני הצדדים שלהם.

אבי מתרץ: גם בשכם מצויים רוצחים, ולכן צריך לעשות עיר מקלט שתהיה קרובה אליהם. שנאמר "וּכְחַפִּי אִישׁ גְּדוּדִים חָכַר כְּהֲנִים דָּרָךְ יִרְצָחוּ שְׂכֻמָּה". ועל פי דבריו של רבי אלעזר מתבאר שבאזור שכם היו מתחברים הרוצחים ומחכים לרצוח אדם

כדי לחלק ביניהם את השלל שלו, כמו חבורה של כהנים שמתחברים יחד להתחלק בתרומה שיקבלו בשדה (ע"פ מצודות דוד).

קושיא: **ותו ליכא:** האם אין עוד ערי מקלט? והרי יש עוד 42 ערי הלויים.

אבי מתרץ: ששת הערים הנ"ל קולטות בין אם הוא יודע שהעיר קולטת ובין לא (ואפילו אם הוא לא יודע שהוא בתוכה, כגון שהכניסו אותו ישן, ריטב"א), ואילו 42 הערים קלטות רק אם הוא יודע.

קושיא: **וחברון עיר מקלט הוא? והכתיב "ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה!"**

אבי מתרץ: כלב לא קיבל את העיר חברון עצמה שהיתה עיר מקלט, אלא את הכפרים והחצרות הסמוכות לה.

קושיא: **וקדש עיר מקלט הוא? והכתיב "וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת ונכרת וגו' וקדש ואדגעי ועין חצור", ותניא ערים הללו וכו':** בברייתא כתוב שאת ערי המלקט לא עושים כפרים קטנים בגלל שלא מצוי שם מספיק מזון, וגם לא עושים אותם ערים גדולות כי המון אנשים מסתובבים שם וגם גואל הדם יבוא ויארוב לרוצח להרוג אותו, אלא עושים אותם עיירות בינוניות.

ומכיון שקדש היתה עיר מבצר שהיא עיר גדולה, לא יתכן שתהיה עיר מקלט!

רב יוסף מתרץ: היו שתי ערים בשם 'קדש'. היתה עיר מבצר קדש, וסמוך לה היתה עיר בינונית הקרויה על שמה. אמר רב אשי כמו העיר מבצר 'סליקום' שסמוך לה יש כפר הנקרא 'אקרא דסליקום'.

גופא ערים הללו וכו': הגמרא חוזרת לדברי הברייתא הנ"ל.

ואין מושיבין אותן: את שש הערים בחרו דוקא ליד מקור מים. אבל את הארבעים ושתים עיר שנפלו בגורל, אם אין מקור מים לידם, עושים אמת המים מהנהר אליהם. (ערוך לנר).

ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים - כדי שיהיה להם היכן לקנות מזונות. ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין - כלומר עושים עיר מקלט ליד כפרים ויישובים, כדי שלא יבואו ביחד הרבה גואלי דם להלחם עם העיר. ואם נתמעטו יושבי הכפרים, מוסיפין עליהם מתיישבים חדשים. ואם נתמעטו דיירי העיר מקלט, מביאים

אליה כהנים לויים וישראלים. ואין מוכרים בערי מקלט כלי זיין וכלי מצודה – כי גואל הדם יקנה אותם ויהרוג את הרוצח. אבל אם הוא יצטרך להביא אותם מבחוץ ישימו לב לכך.

ושוין שאין פורסין בתוכן מצודות: וכן לא פורסים חבלים לצורך המצודות. כי אנשי הציד משתמשים בנשק, ויש חשש שגואל הדם יבוא עם נשק כאילו הוא 'איש ציד' ויהרוג את הרוצח. (מאיר).

א"ר יצחק מאי קרא: מהיכן לומדים שמכינים לרוצחים את כל מה שהם צריכים? **"וְאִם אֶל אַחַת מִן הָעָרִים הָאֵל וְחַי"** עשה לו דברים כדי שתהיה לו שם חיות.

תנא – תלמיד שגלה, מגלין רבו עמו: כי ה'חיים' של התלמיד זה הלימוד עם רבו.

אמר ר' זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון: שמא עוונותיו של התלמיד יגרמו לו להרוג בשוגג, ויצטרך הרב לגלות איתו.

א"ר יוחנן הרב שגלה, מגלין ישיבתו עמו. קושיא: איני והא א"ר יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין: מדוע הרב גולה לעיר מקלט? והרי נאמר לאחר הפסוק המדבר בערי מקלט **"וְזֹאת הַתּוֹרָה"** ללמד שגם העסק בתורה נחשב כעיר מקלט (כי ו' מוסיף על ענין ראשון. מהרש"א). **תירוץ: לא קשיא:** התורה קולטת רק בזמן שהת"ח עוסק בה, ואילו עיר מקלט קולטת כל הזמן.

ואי בעית אימא: אין הכוונה שדברי תורה קולטים מגואל הדם, אלא ממלאך המות. וכמו המעשה ברב חסדא שישב ולמד בבית המדרש ולא יכל מלאך המוות להתקרב אליו כי לא הפסיק פיו מלדבר בדברי תורה. הלך מלאך המוות וישב על העמוד שעליו נשען בית המדרש, והעמוד נשבר, ואז רב חסדא שתק ומלאך המוות יכל לקחת אותו.

א"ר תנחום בר חנילאי מפני מה זכה ראובן לימנות בהצלה תחלה: שהעיר מקלט בתחום שלו היא העיר הראשונה המוזכרת בפסוק. בגלל שהוא פתח בהצלה תחלה של יוסף מהבור.

אמר לו הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים: תכין להם את הדברים בעיר מקלט הנצרכים לחיותם וכדלעיל.

איכא דאמרי א"ל 'הִזְרַחְתָּ שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִים': יפה עשית שהיבדלת את ערי המקלט.

דרש רבי סימאי מאי דכתיב "אהב כסף לא ישבע כסף ומי אהב בהמון לא תבואה": את החלק הראשון של הפסוק הגמרא דורשת על משה רבינו שאהב את המצוות.

"ומי אוהב בהמון לא תבואה" למי נאה ללמד וכו': את החלק השני של הפסוק דורשת הגמרא על המלמד תורה ברבים, שאם הוא בקיא במקרא משנה הלכות ואגדות, נאה לו לדרוש. (לביאור צורת הדרש עיין מהרש"א).

ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמר וכו' כל האוהב (למלמד) בהמון לו תבואה: מי שאוהב תלמידי חכמים יהיו לו בנים תלמידי חכמים. נתנו רבנן את עיניהם על רבא בריה דרבה. כי רבה היה אוהב תלמידי חכמים ונולדו לו בנים תלמידי חכמים.

רב אשי אמר כל האוהב ללמוד בהמון לו תבואה: מי שאוהב ללמוד עם הרבה חברים תהיה לו הרבה 'תבואה' של תורה. וכמו שדורשים את הפסוק **"חָרַב אֶל הַפְּדִים וְנָאָלוּ"** = חרב על צוארי 'שונאיהם של ת"ח' (הכוונה ללשון 'סגי נהור') שלומדים לבדם. ובנוסף הלימוד לבד גורם לטפשות, ולחטא. (כי מי שלומד לבד טועה ואין מי שיתקן אותו, מהרש"א).

ואיבעית אימא מהכא: שהם חוטאים לומדים מהפסוק הבא **"נֹאָלוּ שְׂרֵי צֶעַן נִשְׂאוּ שְׂרֵי נָף"** 'נשאו' = התפתו לחטוא. מכאן שהנואל גם חוטא.

רבינא אמר כל האוהב ללמד בהמון: ללמד להרבה תלמידים.

*

תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר 'מקלט' היה כתוב על פרשת דרכים: בכל צומת היה שלט המורה את הכיוון לעיר מקלט.

רב חמא בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: לפני שהוא דרש בפרשת רוצח הוא פתח בפסוק הבא **"טוב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ"**. ומכאן לומדים שאם לרוצחים שחטאו הקב"ה מורה את הדרך לעיר מקלט כדי להינצל מגואל הדם, קל וחומר שיראה לצדיקים את הדרך להינצל מהיצר הרע (עיין יעקב).

ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו': נאמר "מִכָּה אִישׁ יָמַת מוֹת יוֹמָת. וְאִשָּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מְקוֹם אִשָּׁר יָנוֹס שְׁמָה" בפסוק כתוב שה' גורם לרוצח להרוג בשגגה (אָנָּה = זִימָן), והדבר תמוה!

התשובה לכך נמצאת בפסוק אחר "כִּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשְׁל הַקְדָּמִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע". כלומר התורה אמרה שמרשעים יצא רשע. ואיפה היא אמרה זאת? בפסוק של רוצח בשוגג. דהיינו בגלל שהוא היה רשע בעבר שהוא הרג בשוגג אך לא היו עדים על כך שיחייבו אותו גלות, הקב"ה מזמין לו שיהרוג את חבירו הרשע שהרג במזיד בלי עדים ולא קיבל את עונשו. וכך שניהם יענשו, כל אחד בעונש המגיע לו.

"אני ה' אלוֹקִיךָ מִלְמַדְךָ לְהוֹעִיל מִדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ (זו) תֵּלֶךְ": בדרך שתבחר ללכת אני אדריך אותך.

"אם ללצים הוא יליץ, ולענונים יתן חן": מי שרוצה להתחבר עם הלצים (המזלזלים בתורה ומצוות), לא מפריעים לו.

*

אמר רב הונא רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם: באמצע הדרך בדרכו לעיר מקלט, והרגו פטור. כי רב הונא מפרש את הפסוק "כִּן יִרְדְּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחֵם לִבּוֹ וְהִשְׁיגוּ כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכְהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפֹּט מָוֶת כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלָשׁוֹם" שלגואל הדם שיהרוג את הרוצח בדרך אין משפט מוות. (והמשך הפסוק "כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלָשׁוֹם" הולך על תחילת הפסוק. צריך להכין דרך לעיר מקלט, כי הרוצח בשוגג צריך להינצל מגואל הדם, משום שהוא לא שונא של הנרצח והוא עשה זאת בשוגג.

קושיא: **מיתיבי ולו אין משפט מות וכו':** הברייתא מפרשת את הפסוק לא כמו רב הונא, אלא "וְלוֹ אֵין מִשְׁפֹּט מָוֶת" הולך על הרוצח! שהוא לא צריך למות משום שהוא לא הרג בשנאה אלא בשגגה.

תירוצ: **הוא דאמר כי האי תנא:** רב הונא סובר כמו התנא להלן החולק על התנא הקודם. התנא סובר ש"וְלוֹ אֵין מִשְׁפֹּט מָוֶת" הולך על גואל הדם. משום שאין צורך לכתוב זאת על הרוצח, שהרי כבר כתוב "כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלָשׁוֹם" והוא לא אמור למות, ואם כן מדוע צריך לכתוב "וְלוֹ אֵין מִשְׁפֹּט מָוֶת"? אלא שזה הולך על גואל הדם.

קושיא: תנן מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו וכו': לכאורה הכוונה שהם מתרים בגואל הדם שאם הוא יהרוג את הרוצח הוא בן מוות. וקשה על רב הונא שאמר שמותר לגואל להרוג את הרוצח בדרך. תירוץ: לא, כדתיא וכו'.

אמרו לו הרבה שליחות עושה: אמרו חכמים לרבי מאיר - הרבה דברים שאדם לא מצליח להשפיע בעצמו, הוא מצליח לעשות זאת על ידי שליחים, ולכן עדיף שהם ידברו ולא הוא.

אמר מר - בשגגה בא מעשה לידו: כך אומרים שני הת"ח לגואל הדם.

קושיא: פשיטא! דאי במזיד 'בר גלות' הוא? תירוץ: אין, והא תניא וכו': אכן גם רוצח במזיד, הדין הוא שבהתחלה הוא גולה לעיר מקלט, עד שב"ד יקחו אותו למשפט. וכמו שכתוב בבבלי.

רבי אומר מעצמן הן גולין: רבי חולק וסובר שבאמת רוצח במזיד לא אמור לגלות כלל לעיר מקלט, אלא הוא טועה והוא חושב שהיא תציל אותו, וב"ד לוקחים אותו משם והורגים אותו. [והם נחלקו בפירוש הפסוק עיין רש"י].

*

א"ר אלעזר עיר שרובה רוצחים אינה קולטת: שנאמר "וְיָנֵס אֶל אֶחָת מֵהָעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וְדָבַר בְּאָזְנוֹ זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו וְאָסְפוּ אוֹתוֹ הָעִירָה אֲלֵיהֶם" הרוצח מספר להם שהוא רצח בשוגג. מהפסוק לומדים שהרציחה זה 'הדברים' שלו ולא של אנשי העיר, אבל אם גם הם רוצחים כמותו העיר לא קולטת אותו.

וא"ר אלעזר עיר שאין בה זקנים אינה קולטת: אם אין בה 'בית דין' היא לא קולטת. כי מהפסוק הנ"ל לומדים שצריך שבעיר יהיו 'זקנים'.

איתמר עיר שאין בה זקנים וכו': הגמרא מביאה שלושה מקומות שנאמר בהם "זקנים", ונחלקו רבי אמי ורבי אסי האם הדבר מעכב, או שזו רק מצוה שיהיו שם זקנים אבל אין זה מעכב.

א. רוצח בשוגג שגולה לעיר מקלט ובא לפני זקני העיר כנ"ל.

ב. בן סורר ומורה שהוריו מביאים אותו אל זקני העיר. (דהיינו המחלוקת היא במקרה שאין 'בית דין' באותה העיר, האם לוקחים את הבן הסורר לבית דין בעיר אחרת או לא).

ג. עגלה ערופה, שמביאים זקני העיר הסמוכה למקום שבו נמצא אדם הרוג ולא ידוע מי הרגו. (דהיינו אם אין בית דין באותה העיר, האם אנשי העיר יביאו את העגלה או שלא מביאים אותה כלל).

למאן דאמר קולטת מצוה בעלמא: כלומר יש מצוה שיהיו בעיר הזו זקנים, אבל זה לא מעכב את הקליטה.